

ЛІНГВОПОЕТИКА

УДК 811.161.1'38

Ж. М. Гончарова

МОВНІ ІНСТРУМЕНТИ ПРЕДСТАВЛЕННЯ МОТИВІВ У ТРАГІЧНІЙ ПОЕЗІЇ БОРИСА ЧИЧИБАБІНА

У статті описано мовні засоби репрезентації мотивів у трагічних віршах Бориса Чичибабіна «Кончусь, останусь жив ли...» та «Сними с меня усталость, мать Смерть». На основі літературознавчих досліджень виділено мотив арешту й мотив втоми. Лінгвопоетичний аналіз доводить, що мовні засоби репрезентації мотивів можна дослідити на граматичному, лексичному, фонетичному рівнях та в аспекті інтертекстуальних зв'язків. Актуалізовані мовні одиниці локалізуються у важливих віршових позиціях, що свідчить про глибокий поетичний сенс, пов'язаний з катастрофічними, кризовими подіями в житті поета.

Ключові слова: мотив, мовні засоби, інтертекстуальний зв'язок, катастрофа, імпліцитний, експліцитний.

Honcharova Zh. Language Means for the Presentation of Motives in Tragic Poetry by Borys Chychybabin. *The relevance of the article is conditioned by the fact that the level of the poet's language study is not fully analyzed. The aim is to distinguish the motives in the tragic poems by Borys Chychybabin and to describe the linguistic means of their representation. The motive of arrest and the motive of fatigue are picked out on the basis of literary studies. The article gives a detailed description of the language means which present the distinguished motives. Linguistic and poetic analysis proves that language means of representing motives can be studied at the grammatical, lexical, phonetic levels, and even at the level of intertextual connections.*

This article reports the results of contextual and interpretation methods, linguistic and poetic analysis. According to these methods it is defined that the motive of arrest in the poem «Кончусь, останусь жив ли...» is presented at the grammatical and lexical levels, as well as at the level of intertextual connections. We observe an intertextual connection with the work «Слово о полку Игоревім» (в Игоревоу Путивле) and with Pushkin's lines «Лета к суровой прозе клонят» (как я дожил до прозы). The motive of arrest is connected with the concept of "absence", which is implemented in the poem implicitly and explicitly: with the help of grammatical and lexical markers. The representation of the motive of arrest using the technique of cinematography, which is syntactically conveyed with the nominative lines, is outlined.

The motive of fatigue is distinguished in the poem «Сними с меня усталость, мать Смерть...». It is fixed by morphemic and morphological means, syntactic and phonetic means.

The actualized language units are localized in important verse positions, which indicates a deep poetic meaning associated with catastrophic and crisis events in the poet's life.

Key words: *motive, language means, intertextual connection, implicit, explicit, grammatical and lexical markers.*

Вступ

Видатний поет другої половини ХХ століття Борис Олексійович Чичибабін – митець класичного ладу. Усе невиразне, розмите, розкидане в часі та просторі стає в його поезії ясним, кристалічно виразним, полонить свободою, легкістю дихання та блискучою легковажністю, у якій мудрості більше, ніж в уславлених філософських трактатах (Богославський, 1999). Поет оголеного морального почуття, стихійного натиску, шалений бунтар, правдошукач, він, звичайно, привертає увагу багатьох літературознавців, що досліджували різні аспекти його творчості. Слід назвати таких учених, як М. І. Богославський, С. М. Буніна, Б. Ф. Єгоров, М. А. Зуєнко, І. Я. Лосієвський, Л. Г. Фрізман.

Актуальність цього дослідження зумовлена недостатнім вивченням творчості Б. О. Чичибабіна в лінгвістичному аспекті. Мову поета описували на лексичному рівні, але граматичний залишається не схарактеризованим. Слід виділити роботу К. В. Нестеренко (2000), де вперше подано аналіз лексики віршів Б. О. Чичибабіна. Лексику проаналізовано у фокусі її складу, функцій та засобів взаємодії лексичних парадигм. У роботах таких дослідників-лінгвістів, як Ж. А. Юр'єва (2019), О. О. Скоробогатова, А. Г. Козлова (2015) описано функціонування онімів та сполучень антропонімів у творчості поета. Водночас ціла низка проблем на рівні дослідження його мови все ще залишається не висвітленою.

У цій науковій розвідці ставимо за мету дослідити мовні засоби представлення мотивів у поезії Бориса Чичибабіна та завдання – виділити окремі мотиви віршів «Кончусь, останусь жив ли...» і «Сними с меня усталость, мать Смерть» та описати мовні засоби їх репрезентації.

XX століття спричинило появу “трагедійної” поезії (термін Б. Ф. Єгоров /Єгоров, 2016/). Трагічні глибини особистого та суспільного існування різноаспектно висвітлено у відомих віршах Володимира Маяковського, Бориса Пастернака, Йосипа Мандельштама, Анни Ахматової, Марини Цветаєвої. Однак паралельно розвивалася творчість інших трагедійних поетів, серед яких значною та яскравою персоналією був Борис Чичибабін.

Погоджуємось з Б. Ф. Єгоровим, який, описуючи творчість Б. О. Чичибабіна, наголошував, що «загалом за своєю органікою Борис Чичибабін не був трагедійним» (Єгоров, 2016) (тут і далі переклад наш – Ж. Г.). Але доля поета, його життєвий шлях багато разів створювали ситуації, коли йому доводилося переживати особисті катастрофи та біди: арешт, табір, потім життєві та адміністративні негаразди, любовні трагедії, що переслідували його всю першу половину життя.

Методи дослідження

Поетичний потенціал мовних одиниць у художньому функціонуванні виявлено за допомогою функційного методу; за допомогою лінгвопоетичного контекстно-інтерпретаційного аналізу схарактеризовано мовні засоби (граматичні, лексичні, фонетичні) реалізації авторської інтенції до створення поетичного сенсу.

Виклад основного матеріалу

Визначення слова “катастрофа” в словниках різних призначень схожі. У тлумачному словнику В. Даля воно тлумачиться як ‘переворот, перелом; важное событие, решающее судьбу или дело, более случай гибельный, бедственный’ (Тлумачний словник Даля).

У психології терміном “катастрофа” (травма) називають подію в житті людини, що викликає особливо сильні негативні переживання та нездатність суб’єкта до адекватної реакції (Словник конфліктолога).

У Тезаурусі російської мови слово “катастрофа” (трагедія) позначає нещастя, горе, лихо, пригоди, злополуччя (уст.), драма (кн.) (Тезаурус російської мови, 2012).

Усі зазначені в різних джерелах елементи визначення слова “катастрофа” стали частиною життя поета: і важливі події, що визначили його долю, і сильні негативні переживання, і пригоди, й особисті біди.

Проаналізуємо відомі твори поета, вірші «Кончусь, останусь жив ли...» й «Сними с меня усталость, мать Смерть...», написані

в період тяжких життєвих випробувань, розпачу, болю та невтішного жалю, у яких переживання кризової ситуації співвідноситься з певним мотивом (мотив арешту, мотив втоми) та проявляється на грама-тичному, лексичному й навіть фонетичному рівнях.

Мотиви, що є елементом сюжету твору й основою сприйняття поетом довкілля, докладно описані літературознавцями (А. М. Веселовський, В. Я. Пропп, Б. М. Гаспаров, М. Н. Епштейн, Л. В. Гармаш та ін.). У літературознавстві цей термін визначають та розуміють досить різноманітно. Наприклад, Б. М. Гаспаров уважав, що будь-який елемент тексту може стати мотивом: смислова “пляма”, вимовлене слово, описана подія, фарба, звук (Гаспаров, 1993: 30). Л. В. Гармаш, погоджуючись із деякими вченими (В. Є. Халізов, О. Н. Русанова), зауважує, що провідне значення цього літературознавчого терміна визначити важко, і як структурно-семантична одиниця мотив може функціювати на різних рівнях художнього тексту – ідейно-тематично-му, сюжетному, оповідальному, композиційному, просторово-часовому, персонажному (Гармаш, 2014: 10). «Форма його існування в тексті може бути найрізноманітнішою: тема, ідея, образ, слово, предмет, персонаж, художня деталь і. т. ін.» (Там само). На думку Н. Д. Тамарченка, мотив – найпростіша оповідальна одиниця, що має дві форми існування: ситуацію (сукупність обставин, становище, обстановка, у якій опинилися персонажі) та подія (те, що сталося, значне явище або факт особистого, суспільного життя), що змінює ситуацію. Мотив пов’язує події та ситуації, з яких складається життя героя літературного твору (Тамарченко, 1994). І, на нашу думку, ці дві форми існування мотиву (ситуація та подія) можна брати за основу, наприклад, описуючи мотив арешту у вірші «Кончусь, останусь жив ли...».

Однією з перших катастроф у житті поета став його арешт за антирадянську агітацію в 1946 році (подія). Фелікс Рахлін писав: «...у Лефортівському слідчому ізоляторі й, можливо, і на Луб’янці (ситуація – Ж. Г.) склав він вірш, який без найменшого перебільшення зробив його ім’я безсмертним. Це вірш про “червоні помідори”» (Рахлін, 2011). 16 рядків віршованого тексту вмістили весь біль та страждання юного в’язня, що зазнав на собі жорстокість державної машини.

Звернемо увагу на деякі грама-тичні та лексичні аспекти цієї поезії, що, на наш погляд, імпліцитно та експліцитно вказують на кризову ситуацію, яку переживає ліричний герой, виокремлюють мотив арешту:

*Кончусь, останусь жив ли, – / чем зарастет провал? / В Игоре-
вом Путивле / выгорела трава. // Школьные коридоры – / тихие,
не звенят... / Красные помидоры / кушайте без меня. // Как я дожил
до прозы / с горькою головой? / Вечером на допросы / водит меня кон-
вой. // Лестницы, коридоры. / хитрые письма... / Красные помидо-
ры / кушайте без меня* (Б. Чичибабин «Кончусь, останусь жив ли...»).

У першому рядку першої строфи локалізуються дієслова у формі майбутнього часу доконаного виду дійсного способу, що виражають за допомогою постфікса *-сь* зворотність – ознаку, що вказує на спрямовану на суб'єкт дію, яку називає дієслово: *кончусь, останусь*. Розмовний стиль (дієслово *кончусь* замість “помру”) надає фрагменту емоційного забарвлення, експресивності. Дієслово *останусь* у поєднанні з короткою формою прикметника *жив* та часткою *ли* вказує на значення невизначеності, невпевненості в майбутньому. Спостерігаємо лексичне протиставлення “життя / смерть”, що підтверджується словами самого Чичибабіна в листі до своїх рідних: «Очень беспокоюсь за ваше здоровье. Поймите только одно: у меня было такое, что мне оставался только один выход умереть – но я вспомнил про вас и ради вас остался жить» (Листи Б. Чичибабіна). Деякі дослідники називають протиставлення “життя / смерть” «основною опозицією цього вірша» (Шеховцова, 2019), суттєвість якої підкреслюється важливою поетичною локацією, зачином твору.

Наступним важливим елементом поезії вважаємо інтертекстуальний зв'язок, відсилання до сюжету «Слова о полку Ігоревім». Звернення до цього твору середньовічної літератури не випадкове: герой потрапляє в полон до ворогів, перебуває в неволі, кохана оплакує його й просить у сил природи допомоги чоловікові. Сюжетна лінія «Слова...» тісно пов'язана з трагічними подіями, зображеними в мініатюрі Чичибабіна. Путивль – батьківщина новгород-сіверського князя Ігоря Святославича, головного героя «Слова...». І, як зазначала Л. Карась-Чичибабіна в коментарях до збірки віршів поета, у цьому творі *Путивль* символізує рідні місця, від яких поета ХХ сторіччя силоміць відірвали.

Не менш важливим є той факт, що мотив арешту у вірші Б. О. Чичибабіна пов'язаний з поняттям “відсутність”, детально описаним у роботі О. О. Скоробогатової та О. В. Радчук (Скоробогатова, & Радчук, 2021). Це поняття реалізується в досліджуваному творі за допомогою

граматичних та лексичних маркерів. У другому рядку використано лексему *провал* – ‘місце, що провалилося на земній поверхні, лійкоподібне заглиблення, яма’ (Тлумачний словник Ушакова). *Провал* у вірші символізує арешт: яму, “прогалину” в житті ліричного героя, період відсутності радощів і принад вільного життя. «Це передусім провал в особистій долі, оскільки тюремні місяці й роки – час, ніби викреслений із життя» (Шеховцова, 2019).

Привертає увагу останній рядок строфи, що збігається з граматичною основою другого речення *выгорела трава*. Він складається з дієслова у формі минулого часу доконаного виду з префіксом *вы*, який має значення повноти, вичерпаності, межі дії, та іменника *трава*, що є символом тихого шепоту, молитви, а також символізує рідну сторону (Універсальна енциклопедія Кирила та Мефодія). У тлумачному словнику В. Даля слово “выгорать” означає ‘згоряти, пожиратися вогнем’ (Тлумачний словник Даля). Трава вигоріла, згоріла, її немає, як і немає більше всього рідного поетові. Уважаємо за можливе тут говорити про імліцитну реалізацію поняття “відсутність”, оскільки цей фрагмент твору створює логічну структуру, яка «містить імліцитний зміст, що є результатом співвідношення контактної розташованих одиниць тексту, але ними вербально не виражений» (Арнольд, 1982), тобто грамами *кончусь, останусь, жив, ли*, лексема *провал*, словосполучення *выгорела трава*, онім *Путивль*, відсилання до трагічного змісту «Слова...» містять імпліцитну інформацію, що вказує на важкі випробування та страждання ліричного героя, пов’язані з його арештом. Поет проводить паралель між своєю долею та полоном Ігоря.

У другій строфі поняття “відсутність” репрезентовано експліцитно: *не звенят, кушайте без меня*. Учені-лінгвісти описують кілька вербальних маркерів поняття “відсутність”, серед яких виділяють прийменник *без* і частку *не*, що вживається перед будь-якою словоформою (Скоробогатова, & Радчук, 2021). Важливим є те, що поняття “відсутність” представлено не лише граматично (заперечна частка *не*, прийменник *без*), а й на лексичному рівні, у слові *тихие*, тобто *безшумні (без шуму)*. У тлумачному словнику Ушакова слово “тихий” визначається як ‘той, що має невелику силу звучності, не сильно діє на слух, не робить шуму’ (Тлумачний словник Ушакова). Перебуваючи в ув’язненні, Б. О. Чичибабін згадує про тихі (*безшумні*) шкільні

коридори, шкільні дзвінки, що **не** дзвенять: *Школьные коридоры – / тихие, не звенят...* /. Словосполучення *школьные коридоры* імпліцитно нагадує про молодий вік поета (23 роки). З одного боку, ще свіжа пам'ять про шкільний період, з іншого – шкільні коридори залишилися для автора в далекому минулому, вони не стали для нього теперішнім та ніколи не стануть майбутнім (Чичибабін навчався на філфаці, тож готувався до праці вчителя, але після відбування тюремного терміну доступними для нього виявилися лише бухгалтерські курси). На нашу думку, можна говорити про імпліцитне протиставлення двох часів (минуле – майбутнє) та експліцитну реалізацію теперішнього часу: *не звенят*.

У третій строфі вірша мотив арешту реалізується на рівні інтертекстуального зв'язку: слово “проза” відсилає до пушкінських рядків «Лета к суровой прозе клонят». З одного боку, поет підкреслює реальність в'язниці та допитів, які завчасно примусили юного романтика-поета звернутися до прози, а з іншого – «повну протилежність пушкінської прози “белетристиці” протоколів і доносів» (Шеховцова, 2019). Дослідники-літературознавці звертають увагу на зв'язок вірша з одним із курсів, який поет встиг прослухати в університеті, – фольклором. Лірична пісня про “гірку головушку”, самотність і розлуку з рідними має співвідношення з другим рядком третьої строфи вірша *Как я дожил до прозы / с горькою головой? / Вечером на допросы / водит меня конвой* (Там само). Вона наповнює текст поетичним змістом, емоційно забарвлює, виділяючи мотив арешту.

В останній строфі мотив арешту представлений не лише завдяки поняттю “відсутність”, граматично реалізованому за допомогою прийменника *без*, а й завдяки часто вживаному в поетичному дискурсі прийому “кінематографічності”. М. І. Богославський, звертаючи увагу на цю особливість, писав: «Сходи, коридори, хитрі письмена» – «три виразні кінокадри з фільму, який прокручує пам'ять» (Богославський, 1999: 20). Три мінливі картинки, що стали результатом зорового сприйняття та представлені номінативними рядами в перших двох рядках: *Лестницы, коридоры, / хитрые письмена...* О. М. Голікова визначає номінативний ряд як послідовність морфологічно однорідних номінативів (іменників у називному відмінку), пов'язаних з певним прийомом побудови тексту (Голікова, 2011: 6). У роботі О. М. Панченко (Панченко, 1981) описано типовий склад номінативних рядів. Це в основному іменники, що позначають час доби, стихійні явища

природи, процеси й результати процесів сприйняття (зорових, слухових), фізичні та психологічні стани людини. У творі Б. О. Чичибабіна, що аналізуємо, ці два рядки є ланцюжком морфологічно однорідних номінативів, що позначають результати процесів зорового сприйняття, які супроводжувалися серйозними стражданнями та переживаннями. Точно описав трагічний стан душі Чичибабіна Фелікс Рахлін: «А є десь воля, і дозрили на далекій Україні багрянні помідори. Але просте свято життя його тепер не стосується...» (Рахлін, 2011). Уся ця драматична напруженість чичибабінської мініатюри дає можливість читачеві відчувати соціальну трагедію, катастрофу, що стала особистою для юного в'язня-поета, відірваного не лише від близьких, а й від молодості, щастя, книг, науки (Рахлін, 2011).

Наступний трагічний етап у житті Бориса Чичибабіна припадає на середину 1960-х років, а саме 1967 рік, коли тяжка духовна криза (на зміну відлиги приходять ідеологічний режим і реабілітація сталінізму) поєднується з кризою в особистому житті (приходить кінець особистому порозумінню з близькою людиною). Відбуваються катастрофічні події в житті поета, що знайшли відображення в найбільш трагедійному за визначенням літературознавців вірші «Сними с меня усталость, мать Смерть...». За православними законами людина не має права бажати смерті, це гріх. Борис Чичибабін «знав і розумів свою гріховність, але болісна нестерпність існування змусила його звернутися до природної сили» (Єгоров, 2016):

*Сними с меня усталость, мать Смерть. / Я не прошу награды за работу, / но ниспошли остуду и дремоту / на мое тело, длинное как жердь. // Я так устал. Мне стало все равно. / Ко мне всего на три часа из суток / приходит сон, томителен и чуток, / и в сон **желанье смерти** вселено. // Мне книгу **зла** читать **невмоготу**, / а книга блага вся перелисталась. / О **мать Смерть**, сними с меня усталость, / покрой рядом **худую наготу**. // На лоб и грудь дохни своим ледком, / дай отдохнуть светло и беспробудно. / Я так устал. Мне сроду было трудно, / что всем другим привычно и легко. // Я верил в дух, **безумен** и упрям, / я Бога звал – и видел **ад** воочью, – / и рвется тело в судорогах ночью, / и кровь из носу хлещет по утрам. // Одним стихам вовек не потускнеть, / да сколько их останется, однако. / Я так устал! Как раб или собака. / Сними с меня усталость, мать Смерть (Б. Чичибабин «Сними с меня усталость, мать Смерть...»).*

У цьому разі на граматичному рівні для репрезентації мотиву втоми використані не тільки морфемно-морфологічні засоби (заперечна частка *не*, префікс *без* у слові *безумен*), а також синтаксичні: прикладка *матерь Смерть* у позиції звертання в кінці рядка (перша строфа) та на початку рядка (третя строфа) у важливих віршових локаціях. Розпач, негативні особисті події автора відбилися на виборі окремих лексем і словосполучень з негативними конотативними значеннями: *ад*, *зло*, *невмоготу*, *худая нагота*, *желанье смерти*, *матерь Смерть*. Окрім граматичних та лексичних засобів презентації мотиву втоми, тут можна виділити й фонетичний: завдяки алітераціям – повторенню звуку [р], свистячого звуку [с], глухого звуку [т] та їх поєднань *ст.* – *Сними с меня усталость, матерь Смерть*, – створюється напружена атмосфера, яка передає «почуття трагізму, безвиході» (Маслова, 2011).

Висновки

Аналіз віршів Бориса Чичибабіна «Кончусь, останусь жив ли...» та «Сними с меня усталость, матерь Смерть» дав можливість виділити такі мотиви цих трагічних творів, як мотив арешту й мотив втоми, та описати мовні засоби їх репрезентації.

Мотив арешту в поезії «Кончусь, останусь жив ли...» представлений на граматичному та лексичному рівнях, а також на рівні інтертекстуальних зв'язків. Спостерігаємо інтертекстуальний зв'язок з твором «Слово о полку Ігоревім» (в *Ігоревом Путивле*), а також з пушкінськими рядками «Лета к суровой прозе клонят» (як я дожил до прозы). Мотив арешту пов'язаний з поняттям “відсутність”, що реалізовано у вірші імпліцитно та експліцитно: за допомогою граматичних та лексичних маркерів. Граматично мотив арешту репрезентований прийменником *без*, заперечною часткою *не*, зворотним дієсловом *кончусь, останусь*, словосполученнями *выгорела трава* та *школьные коридоры*, де, крім віку автора, імпліцитно показано протиставлення двох часів: минуле – майбутнє. На лексичному рівні мотив арешту підкреслено лексемами *провал, тихие*. Цікавою є репрезентація мотиву арешту за допомогою прийому кінематографічності, який синтаксично передається номінативними рядами *лестницы, коридоры / хитрые письма*.

У вірші «Сними с меня усталость, матерь Смерть ...» виділено мотив втоми, який закріплений морфемно-морфологічними засобами:

частка *не*, префікс *без*; синтаксичними: прикладка *матерь Смерть* у позиції звернення та фонетичними засобами: повторення звуку [р], свистячого звуку [с], глухого звуку [т] та їх поєднань.

Описані мовні засоби в сильних віршових локаціях творів Бориса Чичибабіна, на нашу думку, є авторським способом передачі глибокого поетичного сенсу, пов'язаного з катастрофічними, кризовими подіями в житті поета. Перспективним вважаємо виявлення трагічних мотивів та опис засобів їхньої репрезентації у віршах інших авторів, творчість яких також належить до другої половини ХХ століття.

ЛІТЕРАТУРА

1. Арнольд, И. В. (1982). Импликация как прием построения текста и предмет филологического изучения. *Вопросы языкознания*, 4, 83–91.
2. Богославский, М. И. (1999). Самостояние стиха, или встреча двух поэтик. *Материалы Чичибабинских чтений 1995–1999*, 13–28.
3. Гармаш, Л. В. (2014). Теория мотива в литературоведении. *Наук. зап. Харк. нац. пед. ун-ту імені Г. С. Сковороди. Серія «Літературознавство»*, 1 (77), 10–23.
4. Гаспаров, Б. М. (1993). *Литературные лейтмотивы. Очерки по русской литературе XX века*. Москва: Наука; Восточная лит.
5. Голікова, О. М. (2011). Номінативні та інфінітивні ряди в художньому тексті. (Автореф. дис. ... канд. філол. наук). Харків: ХНПУ імені Г. С. Сковороди.
6. Даль, В. И. *Толковый онлайн-словарь русского языка*. Узято з <https://lexicography.online/explanatory/dal/>.
7. Егоров, Б. Ф. (2016). Борис Чичибабин и Юрий Кузнецов. *Международный научно-художественный журнал «Collegium»*, 25. Узято з <https://burago.com.ua/egorov-b-f-boris-chichibabin-i-yuriy-kuz/>.
8. Козлова, А. Г., & Скоробогатова, Е. А. (2015). Поэтические онимы в лирике Бориса Чичибабина: материалы к словарю. *Филологический сборник*, 20, 44 – 52.
9. Листи Бориса Чичибабіна з *Вятлагу* (1948–1951). Узято з <https://www.sakharov-center.ru/asfcd/auth/?t=page&num=7741>.
10. Маслово, В. А. (2011). *Аудиальная поэзия: фоника стиха*. Узято з <https://cyberleninka.ru/article/n/audialnaya-roeziya-fonika-stiha/viewer>.
11. Нестеренко, К. В. (2000). Лексика віршів Б. О. Чичибабіна. (Автореф. дис. ... канд. філол. наук). Харків: ХДПУ імені Г. С. Сковороди.
12. Панченко, О. Н. (1993). Номинативные и инфинитивные ряды в строе стихотворения. В *Очерки истории языка русской поэзии XX века: Грамматические категории. Синтаксис текста* (с. 81 – 103). Москва: Наука.
13. Рахлин, Ф. (2011). Книга 6-я. *О Борисе Чичибабине и его времени: мемуары*. Узято з <https://proza.ru/2011/06/25/1373/>.
14. Скоробогатова, Е. А., & Радчук, О. В. (2021). Роль прототипов *нет* и *без* в формировании и экспликации понятия “отсутствие” в русской поэзии. *Studia Slavica. Academiae Scientiarum Hungaricae*, 66 (1), 199–212. <https://doi.org/10.1556/060.2021.00015>.
15. *Словарь конфликтолога онлайн*. Узято з <https://slovar-konfliktologa.slovaronline.com/>.
16. Тамарченко, Н. Д., & Стрельцова, Л. Е. (1994). *Путешествие в “чужую” страну. Литература путешествий и приключений*. Москва: Аспект Пресс.
17. *Тезаурус русского языка*. Узято з <https://slovar.cc/rus/tezaurus/1390806.html>.
18. Ушаков, Д. Н. *Толковый словарь русского языка онлайн*. Узято з <https://dic.academic.ru/contents.nsf/ushakov/>.
19. *Универсальная энциклопедия Кирилла и Мефодия*. Узято з [https://megabook.ru/article/Трава%20\(символ\)](https://megabook.ru/article/Трава%20(символ)).
20. Шеховцова, Т. А. (2019). «Красные помидоры» Б. Чичибабина: путь поэта и возможности

стиха. *Вісн. Харк. нац. ун-ту імені В. Н. Каразіна. Серія «Філологія»*, 81, 64–69. <https://doi.org/10.26565/2227-1864-2019-81-10>. 21. **Юрєва, Ж. А.** (2019). Антропоним Толстой в лирике Бориса Чичибабіна. *Русская филология. Вестн. Харьк. нац. пед. ун-та имени Г. С. Сковороды*, 4 (70), 19–25. <https://doi.org/10.34142/2312-1572.2019.04.70.03>.

ДЖЕРЕЛА

1. **Чичибабин, Б. А.** (2009). *Собрание стихотворений*. Харьков: Фолио.

REFERENCES

1. **Arnol'd, I. V.** (1982). Implikaciya kak priem postroeniya teksta i predmet filologicheskogo izucheniya [Implication as a means of text formation and a subject of philological study]. *Voprosy yazykoznanija – Issues of language studies*, 4, 83–91 [in Russian]. 2. **Bogoslavskij, M. I.** (1999). Samostoyanie stixa, ili vstrecha dvux poe'tik [Poem independence or the contact of two poetics]. *Materialy Chichibabinskix chtenij 1995–1999 – Materials of Chichibabin poems reading*, 13–28 [in Russian]. 3. **Garmash, L. V.** (2014). Teoriya motiva v literaturovedenii [The motive theory in literature studies]. *Nauk. zapysky Khark. nats. ped. un-tu imeni H. S. Skovorody. Seriya «Literaturoznavstvo» – Scientific notes of H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University. «Literature studies»*, 1 (77), 10–23 [in Russian]. 4. **Gasparov, B. M.** (1993). *Literaturnye leitmotivy. Oчерki po russkoj literature XX veka [Literary leitmotifs. XX century Russian literature essays]*. Moskva: Nauka; Vostochnaya lit. [in Russian]. 5. **Holikova, O. M.** (2011). Nominativni ta infinitivni riady v khudozhnomu teksti [Nominative and infinitive lines in artistic text]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kharkiv: KhNPU imeni H. S. Skovorody [in Ukrainian]. 6. **Dal', V.** *Tolkovyj onlajnslovar' russkogo yazyka [Russian language online explanatory dictionary]*. Retrieved from <https://lexicography.online/explanatory/dal/> [in Russian]. 7. **Egorov, B. F.** (2016). Boris Chichibabin i Yuriy Kuznecov [Boris Chichibabin and Yuriy Kuznetsov]. *Mezhdunarodnyj nauchno-xudozhestvennyj zhurnal «Collegium» – International scientific and artistic journal «Collegium»*, 25. Retrieved from <https://burago.com.ua/egorov-b-f/> [in Russian]. 8. **Kozlova, A. G., & Skorobogatova, E. A.** (2015). Poe'ticheskie onimy v lirike Borisa Chichibabina: materialy k slovarju [Poetic onyms in Boris Chichibabin's lyrics: materials for dictionary]. *Filologicheskij sbornik – Philological collection of works*, 20, 44–52 [in Russian]. 9. **Lysty Borisa Chychybabina z Viatlahu (1948–1951) [Boris Chychybabin's letters from Vyatlag (1948–1951)]. Retrieved from <https://www.sakharov-center.ru/asfcd/auth/?t=page&num=7741> [in Russian]. 10. **Maslova, V. A.** (2011). *Audialnaya poeziya: fonika stikha [Audial poetry: phonics of a poem]*. Retrieved from <https://cyberleninka.ru/article/n/audialnaya-poeziya-fonika-stiha/viewer> [in Russian]. 11. **Nesterenko, K. V.** (2000). Leksyka virshiv B. O. Chychybabina [Lexics in B. O. Chychybabin's poems]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kharkiv: KhDPU imeni H. S. Skovorody. 12. **Panchenko, O. N.** (1993). Nominativnye i infinitivnye ryady v stroe stixotvoreniya [Nominative and infinitive lines in the structure of the poem]. In *Oчерki istorii yazyka russkoj poe'zii XX veka: Grammaticheskie kategorii. Sintaksis teksta – Nominative and infinitive lines in the structure of the poem. Essays on the history of the language of Russian poetry of the 20th century: Grammar categories. Syntax in the text* (pp. 81–103). Moskva: Nauka [in Russian]. 13. **Raxlin, F.** (2011). *Kniga 6-ya. O Borise Chichibabine i ego vremeni: memuary. [Book 6 about Boris Chichibabin and his time: memoirs]*. Retrieved from <https://proza.ru/2011/06/25/1373/> [in Russian]. 14. **Skorobogatova, E. A., & Radchuk, O. V.** (2021). Rol' prototipov net i bez v formirovanii i e'ksplikacii ponyatiya "otsutstvie" v russkoj poe'zii [The role of "no" and "without" prototypes in formation and explication of the concept "absence" in Russian poetry]. *Studia Slavica. Academiae***

Scientiarum Hungaricae, 66 (1), 199–212. <https://doi.org/10.1556/060.2021.00015> [in Russian]. 15. **Slovar' konfliktologa onlajn** [Online conflictologist dictionary]. Retrieved from <https://slovar-konfliktologa.slovaronline.com/> [in Russian]. 16. **Tamarchenko, N. D.**, & Strel'cova, L. E. (1994). *Puteshestvie v "chuzhuyu" stranu. Literatura puteshestvij i priklyuchenij* [Travelling to a foreign country. Travelling and adventure literature]. Moskva: Aspekt Press [in Russian]. 17. **Tezaurus russkogo yazyka** [Russian language teaurus]. Retrieved from <https://slovar.cc/rus/tezaurus/1390806.html> [in Russian]. 18. **Ushakov, D. N.** *Tolkovyy slovar' russkogo yazyka onlajn* [Russian language explanatory dictionary online]. Retrieved from <https://dic.academic.ru/contents.nsf/ushakov/> [in Russian]. 19. **Universal'naya e'nciklopediya Kirila i Mefodiya** [Universal encyclopedia by Kiril and Mephodiy]. Retrieved from [https://megabook.ru/article/Trava%20\(simvol\)/](https://megabook.ru/article/Trava%20(simvol)/) [in Russian]. 20. **Shexovcova, T. A.** (2019). «Krasnye pomidory» B. Chichibabina: put' poe'ta i vozmozhnosti stixa [«Krasnyye pomidory» by Boris Chichibabin: the poet's way and the possibilities of the poem]. *Visn. Khark. nats. un-tu imeni V. N. Karazina. Seriya «Filolohiia» – V. N. Karazin Kharkiv National University journal. «Philology»*, 81, 64–69. <https://doi.org/10.26565/2227-1864-2019-81-10> [in Russian]. 21. **Yur'eva, Zh. A.** (2019). Antroponim Tolstoj v lirike Borisa Chichibabina [Anthroponym Tolstoj in poems by Boris Chichibabin]. *Russkaya filologiya. Vestn. Har'k. nac. ped. un-ta imeni G. S. Skovorody – Russian philology. G. S. Skovoroda Kharkov national pedagogical university journal*, 4 (70), 19–25. <https://doi.org/10.34142/2312-1572.2019.04.70.03> [in Russian].

SOURCES

1. **Chichibabin, B. A.** (2009). *Sobranie stixotvorenij* [The collection of poems]. Har'kov: Folio [in Russian].

Гончарова Жанна Миколаївна – аспірант кафедри зарубіжної літератури та слов'янських мов імені проф. Михайла Гетманця, Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди; вул. Валентинівська, 2, м. Харків, 61168, Україна.

Tel.: +38-050-973-16-11

E-mail: zhannagoncharova803@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0003-3665-5335>

Noncharova Zhanna Mykolaivna – Postgraduate Student at Mykhailo Hetmanets Department of Foreign Literature and Slavic Languages, H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University; 2 Valentynivska Str, Kharkiv, 61168, Ukraine.

Надійшла до редакції 23 вересня 2022 року

CITATION

ДСТУ 8302:2015: Гончарова Ж. М. Мовні інструменти представлення мотивів у трагічній поезії Бориса Чичибабіна. *Лінгвістичні дослідження: зб. наук. пр. Харк. нац. пед. ун-ту імені Г. С. Сковороди / гол. ред. О. В. Халіман. Харків, 2022. Вип. 57. С. 65–76. DOI: <https://doi.org/10.34142/23127546.2022.57.06>*

АРА: Гончарова, Ж. М. (2022). Мовні інструменти представлення мотивів у трагічній поезії Бориса Чичибабіна. *Лінгвістичні дослідження*, 57, 65–76. DOI: <https://doi.org/10.34142/23127546.2022.57.06>